

OSOBNÍ POPLACH

Josef Holcman

≡ KNIHA ZLIN

e⁻ γ γ d γ i γ c γ e

Osobní poplach / Josef Holcman

OSOBNÍ POPLACH

Josef Holcman

Copyright © Josef Holcman, 2015
ISBN 978-80-7473-354-3 (PDF)

Ležím na lůžku v kuchyni a nevím, jestli jsem se narodil, nebo umřel. Postel je mokrá a já taky. Nade mnou se sklání plešatý chlap. Za ním stojí můj dědeček Rusňák v klobouku a v ruce drží prázdný kýbl na vodu. Oba se tváří ustaraně. Potom bílá tma. Nepaměť. Nic.

Ležím na postýlce dětského oddělení kyjovské nemocnice a za oknem se zjevuje dědeček Rusňák v klobouku, černém saku a bílé košili. Vyskočil jsem a začal ječet: „To sú naši stařeček. To sú naši stařeček! Pusťte mě dom, pusťte mě dom!“

Stařeček zamával a musel odejít. Příběhla sestřička s obvazem, rozmotala ho, na obou koncích udělala suk a uvázala ho na jedné straně ke konstrukci postýlky a na druhém konci za moji nohu pod kotníkem. Pak zase nic.

Mnohem později mně otec vyprávěl, jaký byl tehdy, v tom roce 1955, osel. Na dvoře pumpoval moč z jímky do lajty na voze, v němž byl zapřažen náš kůň Furin. Mě posadil na tu lajtu. Už nevěděl, jestli Furin vozem trhl, nebo mě zaplavila pěna z moče, ale věděl a viděl, jak jsem spadl hlavou na traverzu, ležící vedle vozu, a skončil v prázdném, vyvezeném betonovém hnojišti. Zanesl mě na lůžko do kuchyně, skočil na motocykl a jel pro pomoc. Stařeček Rusňák mě hlídal. Vylil na mě prý dva kýbly vody a při tom druhém jsem se

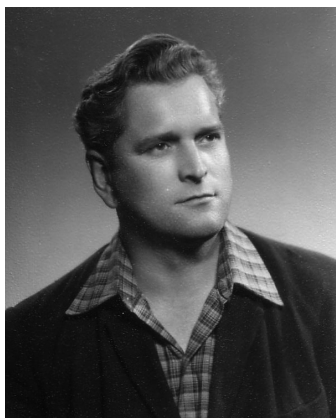
probral. To už nade mnou stál doktor Janíček z Milotic, ten plešatý chlap. „Modlete se, aby to nebyla zlo-
menina spodiny lebeční a vnitřní krvácení,“ řekl. Tak
se modlili.

Jinak si ale pamatuju jenom dobré, pěkné věci. Tře-
ba jak rok nato vstoupil do mého života další muž.
Domácnost vesnického kluka v padesátých letech
byla zabydlena stálými lidmi, zvířaty, věcmi a zvyky.
Aspoň já jsem to tak měl. Maminka Libuše, nosící kaž-
dý večer od krav z chlěva mléko s pěnou. Tatínek Voj-
těch, podávající seno našemu koni Furinovi. Na dvo-
ře pes Punt'a, marně honící vrabce od krmení pro slíp-
ky. Dědeček Rusňák (to jeho příjmení se mně vůbec
nelíbilo, kamarádi se mu posmívali), ladící večer co
večer Svobodnou Evropu a počátkem padesátých
let volající denně, rok co rok, na adresu režimu: Do
roka to padne! Čistotná babička Filomena Rusňáková
a její bílá světnice. Dědečka a babičku jsem oslovo-
val stařečku a stařenko, žádné dědo nebo stařo. Ma-
minčina sestra, teta Anežka, říkali jsme jí Anda, která
z masny ze Stavěšic jezdila domů jenom na sobotu
a neděli.

Branka k sousedům. To je největší rodina, říkávala
stařenka o sousedech. U branky studna na vodu, kde
jsme se ráno my i sousedi umývali.

Každý, kdo se v této sestavě objevil navíc, byl pro
mě elementem cizím až nežádoucím. Kromě souse-
da Franty, který z branky v roce 1956 jásal: Súsede,
himlhergot, v Maďarsku už to prasklo! Vzrušené hlasy
zpravodajů v rádiu byly výmluvné, navíc vedle nich
bylo slyšet vzdálenou střelbu. I přes tu střelbu bylo

takové dětství naplněno souladem, jistotou a citem. Ale ta jistota, že do roka režim padne, se po letech změnila v nejistotu, takže stařečka Rusňáka to čekání tak uondalo, že se začal rádiu posmívat. Na komunistický pochod Kupředu hurá zpíval: Kupředu hurá, tlačí vás mūra, musíte lhát! To mě bavilo víc než to škrčení a vrčení cizích stanic.

Strýc Jožka Slovák vpadl do mého dětského světa někdy v polovině padesátých let, aby mě už neopustil. Klobouk elegantní, úsměv herce Paula Newmana, kolem krku kašmírový šátek jako dirigent symfonického orchestru. I v největších mrazech nosil polobotky a to mě, kterého rodiče nutili

v zimě nosit těžké boty s podkovkami, zvanými gřample, fascinovalo. Chtěl jsem ho vidět. Být vedle něj. S ním. Jeho hornácká horkost mě přitahovala. Vyhodil mě do vzduchu a já jsem letěl. Chytil mě, ale teta Anda ho obřadně praštila do širokých zad. Byl pro mě symbolem síly, dokonalosti, srandy a něčeho, co bylo v dětském životě náraz nekonečně novým. Když jsme tehdy povečeřeli, bylo to v hody, tak strýc poděkoval, odnesl talíř s příborem a řekl: „Pojédel sem husinu, ona ve mně gágá, vemte ujče spružinu, potrite mně záda.“

Zavětril jsem, pokud jsem toho tehdy byl schopen; nebo jsem se možná jenom nadšeně podivil, když mně to přísloví stařeček Rusňák z hornáckého dialektu přeložil: „Přejedl jsem se, tož vemte, strýče, palicu a přetáhněte mě po zádech.“

Strýc Jožka se narodil ve Velké nad Veličkou v roce 1931. Halasný a štědrý strýc. S tetou se potkali ve

stavěšické masně, ona byla o pět roků mladší. Týden co týden k nám přijížděl společně s Andou a vždycky mně přivezl oříškovou čokoládu značky Orion, vyrobenou v závodě Milo Olomouc, a já jsem si ty obaly schovával. Čekal jsem na ně, ale hlavně na strýcovy příběhy. Pasovali k sobě a já jsem se těšil na jejich svatbu. Takový strýc v rodině ale nebyl jednoduchá záležitost, pro mého otce to byla komplikace, protože nerad viděl, když Jožka spustil a já jsem poslouchal:

„Víš, jak se kradla v masně střeva na klobásky? To ses vyslekl do půl pasu, ruky hore a točil ses jak v hody na muzice, až sis namotal, kolik potřebovals. Nějaký Matula si na sebe nabalil dvacet metrů a ještě si za to strčil hovězí jatýrka, prošel vrátnicí a jel domů na mopedu. Na křižovatce v Kyjově u radnice dostal smyk a škrábl sebou, roztržená košile a baba, co mu šla pomáhat na nohy, omdlela, když uviděla vyhřezlé vnitřnosti, a esenbáci měli hody: řízení pod vlivem alkoholu a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví.“

„Živíš kluka hovadinama, místo abys ho cosi naučil,“ zlobil se můj tatínek a Jožka volal:

„Já to říkám tobě, ty starý dobráku. Co se v stáří učíš, v mládí jde samo!“

Mně se líbilo to jejich jiskření a zdůrazňoval jsem tatínkovi, co mě Jožka naučil. Psal jsem ve druhé třídě domácí úkol a napsal jsem slovo „sních“. A on řekl: „Říkal stařeček, že předloni napadl metr sněhu, nebo sněchu?“

„Sněhu!“ odpovídal jsem a on mně tak ukázal, že sníh se píše, jak se píše, a ne tak, jak to slyšíme, naučil mě skloňovat a ještě z historie to, že v šestapadesátém byla ukrutná zima a napadl skoro metr sněhu.

V tom roce kruté zimy a v tom roce, kdy to prasklo v Maďarsku, jsme měli prokopány tunely ve sněhu z kuchyně do maštale, z maštale na mlatevnu a potom do ulice, aby maminka mohla každé ráno jít odevzat mléko od našich krav a dovézt z krechtu řepu a brambory pro prasata. Chlapi házeli sníh lopatami a vyprávěli, jak za války před patnácti lety Němci přikázali všem dospělým mužům z obce, aby tak prokopali cestu až do Milotic.

„Vojtěchu, víš, jak se za války zabijaly načerno prasata?“

Tatínek udělal jenom něco jako hm a já jsem přiskočil.

„Zapálils plátek síry, který se dal prasátku pod šňupák, to kleklo a do věčných lovišť odešlo bez hlesu. Dnes za porážku načerno hrozí enom kriminál a komunisti tak ukazují, jací sú humanisti, protože za Němceka za to byl koncentrák. Ale nějaký Horáček, co u nás dělal, zapíchl manželku jak vepřika aj bez síry, bláznil z lásky, no, tahali se prý o nůž, byla to nešťastná náhoda a ublížení na zdraví s následkem smrti nebo jak se to kvalifikuje, odseděl si šest roků, a když se vrátil, hned se oženil znovu. Ptali jsme se ho: Pane Horáčku, co byste dělal, kdyby vám i tato žena byla nevěrná? Zabil bych ji znovu, pravil odhodlaně, a představ si to, ona se ho ta nová žena vůbec nebála, a že láska nehněvaná, není milovaná...“

„Házej, nebo tu budeme do půlnoci,“ nabádal ho tatínek a otáčel se po mně, jestli poslouchám ty zmaty, jak říkal. Dělal jsem, že ne, ale čekal jsem na každé strýcovo slovo, na každý jeho elegantní pohyb.

Dospělí si myslívali nebo předstírali sami před sebou, že děcka nevědí a nemají vědět, jak se rodí život. Když rodila prasnice prasátka nebo kobyla hříbě, zavírali nás do kuchyně, pokud to nebylo zrovna v noci. Jednou ale neběželo všechno jako obvykle. Tatínek s maminkou a stařečkem se dohadovali, zda volat zvěrolékaře. Do toho přijel strýc Jožka z práce a šel do chléva. Všichni s ním, i stařenka Filomena. Já jsem toho využil, vylezl na hnojiště naproti chléva a okýnkem jsem viděl, jak se Jožka svlékl do půl pasu. Maminka hladila naši krávu po břichu a tatínek držel v ruce provaz. Já stoupal na vrcholu hnoje na špičky a s odpudivým úžasem jsem pozoroval, jak strýc vsunul ruku až po rameno do krávy v místě, odkud z ní normálně vycházely kravince. Jožka se v ní nějak povrtal, kráva se nadula a za chvíli se ukázala hlava telátka a přední kopýtko. Byl jsem tak vzrušený, že jsem hned utekl do kuchyně a házel polínka do kamen, jako bych chtěl něco zastříť, před tatínkem zakrýt něco, co jsem neměl udělat. Viděl jsem zrod živého tvora a Jožka si mě tím zákrokem zase získal o kousek víc. Všiml jsem si, že měl daleko vřelejší vztah ke kravám než k Furinovi.

Druhý den nás stařeček Rusňák pozval do vinného sklepa v Barákách, což je devět sklepů vyhloubených v mezi na kraji Skoronic. Stařeček neměl svůj, byl v nájmu se čtyřmi dalšími vinaři, ale byl držitelem klíčů. Otevřel ho a já jsem se bál prostoru, jemuž vévodil dřevěný hrad, z něhož tekla hroznová šťáva. Stály tam škopky, visely motyky a skleněné tyče, nahoře

rozšířené jako břicha tlustých chlapů. Ale taky mě ta místnost se silným trámem, držícím strop, lákala, protože naproti hlavních dveří byly další dveře. Ale kam vedly, když – uvědomoval jsem si – za domem byla vysoká mez? Vykročil jsem, otevřel druhé dveře a tam nebylo nic: tma, díra dolů, jeskyně jak v pohádce. Ale zvědavost mně uvolnila nohy a posouvala pomalu šikmo dolů, otáčel jsem se za světlem a viděl za sebou pevnou Jožkovu siluetu, ještě pár kroků a potom jsem už nic neviděl, jenom jsem nahmatat další dveře. Strčil jsem do nich a rychle couvnul před dalším neznámým prostorem. Natáhl jsem pomalu obě ruce, šátral kolem sebe a z obou stran nahmatával škopky naležato, já jsem do té doby neviděl bečku, nádobu na víno, která měla jediný otvor, veliký asi jako otevřená ústa. Posunoval jsem se vpřed ručkováním po obručích, jež mě vedly dál do tmy. Konečně stařeček rozžal svíčku a ta hodila světlo na strop, který byl zakulacený, kvelbelný, a to jsem také nikdy neviděl, ale stařeček a Jožka mně dodávali odvahy, tak jsem šel dál, až na samý konec, kde byla zeď z cihel, a já jsem se bál, aby na mě nespadla, ale zároveň po mně chtěla, abych si na ni sáhnul.

Tam jsem později vidíval, jak dokázali staří muži sedět několik hodin a mluvit o ničem i o všem, a já, když jsem si tu díru osahal, tak jsem si ji potom i protivil, protože ta sklepová vůně nebyla příjemná a stěny byly pokryté šedočernou plísní, která byla hebká jak hedvábí, jak srst koťátka. Protivilo se mně i to, že sklínky měli ti chlapi trochu nečisté a pucovali si je stejně nečistými zástěrami. Svíčka blikala, a jim to nevadilo, jim stačila dvojí forma přítomnosti: kamarádi a víno. Já

jsem se ptal, co na tom vidí? A přemýšlel jsem, proč bez pohybu sedí a pijí víno, což jim stačilo k dlouhým úsměvům ve vrásčitých tvářích, co na tom mají? Tušil jsem na druhý či třetí pokus, že oni tam nesedí jen tak, oni odpočívají. Časem jsem poznal, že tak zhodnocují svoji roční práci, nepijí jen bílé nebo červené víno, ale košťují v něm i bouřky a déšť, který skrápěl devět měsíců vinohrad, ve víně válejí na jazyku i teplo, kterým slunko vyhřívalo hlavy révy vinné a kopec nad námi, ovlažují se vánkem, který na tom kopci k večeru pofukoval a který si to víno odneslo s sebou do podzemí, do nádob. Oni v přivřených očích sledují i barvy vinohradu, od adventní černobílé přes jarní brčálově zelenou až po fialovou na listech po vinobraní. Vinaři tam dole vlastně realizují zhmotnění všeho, co máme kolem sebe ve vinohradu po celý rok, pijí oblohu, nebesa sestupují do jejich hrdel a jim je u toho tak dobře, že se ve sklepe cítí bezpečni. Pochopil jsem to jako kluk, když jsem poprvé olizoval kapičky a doušky kalného burčáku, kterému se od té chvíle nevyrovnalo žádné pití, žádná tekutina, možná jenom mateřské mléko, jehož chuť jsem si ale už nepamatoval. Nic nechutnalo od té doby tak jako burčák, který postupně vystřídalo víno, a já jsem pochopil, že sklep je tajemným zámkem dětství a víno hradiskem stárí a že tak jako rodný dům je pramenem bezpečí, tak sklep je rájem, z něhož byly odvábeny starosti.

Jožka pil víno jinak než vinaři. Rychleji. To mě na něm také vábilo, že pil vyšší dávky než ostatní, a vůbec to na něm nebylo znát. Ale bavila mě i jeho vlastnost, že z ničeho nedělal vědu a působil bezstarostně.

Vedle něj se mně nemohlo nic stát. Jiní to ale tak neviděli. Kombinace řeznického povolání s hornáckým původem se časem začala nelíbit lidem, kteří v dědině spravovali veřejné mínění. Zlé jazyky tvrdily, že Slovák nemá ke kořalce daleko. Ale pro mě byl strýc Jožka silák, řezník, kuchař a vypravěč.

Jednou v sobotu však strýc ani teta nepřijeli. Prý Anda onemocněla španělskou chřipkou a prý byla dlouhé týdny na hraně života a smrti. Jožka byl charakter, protože s ní nepřestal chodit a jezdil za ní do kyjovské nemocnice a těšil se, až bude zase doma. Býval po návratech z návštěv v nemocnici smutný, ale když si lokl z kalíšku čehosi, co vypadalo jak voda, hned byl veselejší. A já jsem nechápal, proč se celá rodina tváří tak vyděšeně. Říkali si mezi sebou polohlasem, jako by se cosi báli vyslovit, že Anda chytla v masně průvan, potom zas, že má zápal mozkových blan. Život rodiny a celého domu naruby. Já jsem to bral tak, že když v tom domě byla, zase se do něj vrátí a basta.

Pro mě svět a jeho slavnosti plynuly dál, jako by se nic nestalo. Jednou, v předvečer svátku Mikuláše, jsem seděl v kuchyni na své posteli u kamen s maminkou a byl podroben výsledku o hříších, navíc jsem musel zpívat a čert, který stál za Mikulášem, pořád na mě dorážel a chrastil řetězem. Když jsem zaúpěl potřetí, otevřely se dveře, vstoupil řezník, pousmál se, vzal čertíka pod pažemi, zvedl nad hlavu a jemně ho pohodil do kouta, kde visely kabáty. Jenom tak, lehounce, se souhlasem svatého Mikuláše, zvedl ho jako kus

dřeva a mrštil jím a já jsem v tu chvíli věděl, že mám zastánce nad jiné, že můj strýc umí přebít i bytost nadpozemskou. Čertíček zakňučel, přilezl ke stolku, drapl hrnek mlíka, co na něm stál, a rázem ho vypil. To mně dlouho vrtalo hlavou a někdy v létě jsem sám sebe přesvědčil, že to bytost z pekla nebyla. Ptal jsem se na to strýce, ale ten měl jiné starosti.

Když se teta Anda vrátila z nemocnice, špatně chodila, nemohla pracovat a byla unavená, pomalá. Ale snažila se být užitečná, okopávala zahrádku vedle domu, kterou tam Jožka zřídil. Postávala před domem a zalévala kvítka, dávala se do řeči. Chodil s ní pes i kočka. Doma cvičila tak, že se oběma rukama chytla hrany stolu a střídavě levou nebo pravou nohou mávala kolem stolu. Sledoval jsem to zpočátku vyjeveně, protože ženy takové práce nevykonávaly.

Sledoval jsem i strýce Jožku, který si jednou při štípání polen na topení tiše zpíval: Keď si věděl, že som chorá, nač ma kládéls do šáchora.

„Strýcu, co je to šáchor?“ zaskočil jsem ho. Jožka se překvapeně otočil a řekl: „Když to přeložíme do skoronštiny, tak by se dalo říct, že palach, rákosí, připadne křoví.“

A štípal dál.

Teta začala postupně vařit, ale Jožka ji musel znovu učit takovou samozřejmost, jakou bylo třeba rozbít vajíčko do mouky. Náš Punt'a ji hlídal a chodil všude s ní. Ale rozčilovala ho auta. Za každým, které projelo kolem, to bylo tak dvakrát za den, se zuřivě pouštěl. Jedno z nich ho u kostela, sto metrů od našeho domu,

přejelo. Při tom souběžném sprintu neodhadl vzdálenost a kolo ho brnklo. Já jsem s nářkem utíkal k našemu domu, vytrhl tetě Andě z ruky hrnek s vodou, utíkal zpátky a chrstl ji na Punt'u. A on sebou škubnul! Potom jsem to říkal tatínkovi a myslel si, že kdyby bylo té vody víc, ožil by. Plakal jsem a jeden starší kamarád, později zvaný Náčelník, vypravil našemu pejskovi pohřeb. Šli jsme v průvodu, skorokněz si dal na sebe nějaký ornát, starou deku, v níž vystříhl otvor pro hlavu, a Punt'a byl pohřben na Zelničce. Řeč Náčelníka byla stručná: „Pes do pece vlez a už nikdy nevylez!“

V těch časech jezdila teta Anda každý týden na kontroly a pan primář Chalabala z kyjovské nemocnice – proto si to příjmení pamatuju – tetě i Jožkovi řekl, když se jakžtakž vyzdravila, že následkem její nemoci nebudou mít děti. Přesto si ji Jožka vzal a já jsem na jejich svatbě snědl ke svíčkové pět knedlíků. Když jsem si chtěl přidat, tatínek mě napomenul, že se to nehodí. Sám, když se vrátil s Furinem z pole a stařenka Filomena mu usmažila dvacet koblih, jich do sebe naládoval devatenáct. Stařenka mu nadšeně pravila, jestli to už nemůže dojíst všechno, a on zařval: „Co su kráva?“

Uzavřením sňatku se Jožka ocitl za hranicemi lásky s vědomím, že nebude mít potomka. Já jsem cítil, jak ke mně přilnul, i když tehdy jsem to vnímal spíš přes tu čokoládu, jeho přítomnost a vyprávění. V době jeho svatby jsme už bydleli u druhých stařečků, rodičů mého otce, a Jožka k nám chodil dělat zabijačky. Tak se v obci zapsal: řezník, který umí udělat dobrou zabijačku. A pořádný salám, který jsme do té doby neznali. Ale nesmí se napít, začalo se říkat časem, když si našel kamarády mezi dalšími chlapy, kteří se do dědiny přiznali. Ti domácí mezi sebe nikoho moc nepouštěli, to byli většinou sedláci pod vedením mého otce, kteří měli jiné starosti než dělat srandu a smát se řeznickým příběhům. Můj otec podepsal vstup do jézédé až v roce 1959. Do té doby měli všichni sedláci, kteří tam ještě nebyli, od strany a vlády peklo. Byly jim předepisovány takové dodávky masa, vajec a obilí, které nebylo možné splnit. V důsledku nesplnění dostávali pokuty nebo čtrnáctidenní kriminály. Přesto si našli chvíle na zábavu, ale takovou vážnou. Můj tatínek každý rok v zimě režíroval divadlo a to bylo pro mě dobrodružství a slavnost.

Mnoho nechybělo a Jožka hrál taky, i když vlastně divadlo hrál denně. Ale mohl hrát na jevišti s ochotníky, jenže on byl založením vesele nezodpovědný člověk. Když hráli Její pastorkyni, jel Jožka s mým otcem do Velké nad Veličkou a tam zajistil půjčení krojů, takže Skoroňáci hráli inscenaci v hornáckých krojích. Jožka si přečetl v programu k tomuto kusu, že kostýmy

jsou zapůjčeny z Velké nad Veličkou, oblékl pěkné sako a pyšnil se v hospodě, že režíruje divadlo jako kostymér. Představení se moc nelíbilo, protože v tom kuse je utopeno nemanželské dítě. Chlapi na mého tatínka nadávali. A maminka mně později řekla proč: „Víš, kolik otců a matek nechtěných děcek se v tom kusu mohlo poznat?“

Jožka tleskal a nadával na roli Kostelníčky za utopené dítě, a když potom jel vracet kostýmy do rodné obce, vrátil se za dva dny a Anda nadávala na pitomé divadlo, což mého tatínka bolelo.

Strýc se stal členem spolku přivandrovalců ve Skoronicích a to byli chlapi! Pro mě idoly v tom, jak uměli dělat srandu, navíc jsem jim mohl tykat. Jožka byl jmenován ministrem výživy a dělal pro spolek klobásy na plesy, fotbalová utkání a stavění máje. Kdysi v neděli ráno, když jsem šel po Pastvisku, oni po prvním svém plesu jezdili po ulici s tragačem, na němž seděl Luboš, na břichu buben, a mlátil do něj mimo rytmus písničky, kterou se snažil Fojtík zpívat. Jožka dul do trubky, kterou vzal nevím kde, jenom dva tóny. Znělo to jako hůří a hasiči už si nasazovali přilby, když můj tatínek, tehdy předseda místního národního výboru, vyběhnul za nimi, napomenul je, že jsou unavení a nechtějí jít spát. Jožka mu zazpíval: „Švagříčku, máš-li úd znavený, jez sýr tavený!“

Otec se tvářil přísně, ale uvnitř se smál a mávl nad tím rukou. Já jsem začal pomalu cítit, že Jožka občas dělá něco, co se rodině nelíbí. Ale chodil jsem k němu a ke stařečkům na návštěvy, byl jsem tou třetí generací, která v domě chyběla. Jožka mně smažil řízký

a k nim dělal kromě bramborového salátu i salát okurkový s kyškou, nad nímž jsem mlaskal. Uměl si mě získat i přes jídlo a já jsem nechápal, kde chlap k něčemu takovému přišel. Rád jsem si u něj listoval v tlusté kuchařské knize a prohlížel si béžové fotografie jídel, z nichž většinu jsem nikdy neviděl a nejedl. A Jožka se mi svěřil, že by si chtěl postavit udírnu, ale že Anda nechce, protože by to na dvoře smrdělo.

„Já bych si to aj prosadil, ale mám dilema, protože Janek, řezník amatér, spálil půlku prasete, udil v noci a krátil si chvíli pitím víniska. Potom usnul. Udírna nehlídaná chytla, zahořela, neboj se, hochu, takový vepřík pěkně hoří. Tož včil chodí po Pastvisku a nadává, že za to může jeho stará, že ho neprobudila. Ale kdyby ho vzbudila tak nažraného, tož by to špatně dopadlo, však ho znáš.“

K biřmování, které jsem absolvoval v mohutném barokním kostele v Miloticích, mně tatínek za kmotra vybral Jožku. Už si nepamatuju přesně jeho roli a průběh obřadu v kostele, ale po skončení mně strýc hned před kostelem jako dar věnoval foťák značky Flexaret standart. Vyskočil jsem a objal ho. Strýc zůstal trochu opářený a po chvíli s hranou vznešeností pravil: „Synovče, tvoje oči at' hledí vždycky přímo, tvoje kroky necht' se vzdálí od všeho zla.“

„To máte odkád', strýcu?“

„Bible. Já jsem ji nečetl ani v náboženství, ani doma, když mě k tomu tatíček nabádal. Starý zákon, Nový zákon, kdepak! Začal jsem v ní listovat v učení, když jsem musel začít zabíjet krávy. Byl tam tovaryš Oldřich a ten četl všechno, tak mně půjčil bibli. Líbily se mně

taky Erbenovy hrůzy v Kytici, vstávej umrlče nahoru, odstrč mi tam tu závoru, a vedle toho jsem si pročítal hanácké povídky o stréčkovi Křópalovi.“

„Jak to jde dohromady?“

„Nevím, ale vzal jsem si jednu větu z bible jako základ: Věř, co jest ti k věření předkládáno. Připadala mně tak blbá, že jsem ji opakoval pokaždé, když jsem potkal člověka, který byl neoblomný. Časem jsem zjistil, že mně mockrát pomohla. Poddej se, a vyhraješ. Pozor, ne vzdej!“

Já jsem tomu moc nerozuměl, ani mě to nezajímalo, ale za ty řeči jsem strýce vyfotil před hospodou. Ač jsem byl tehdy o hlavu menší, poručil mně štamprli, která byla hořká a nijak mě nezaujala. Za dva dny jsem před kyjovskou Fotografií zjistil, že fotka strýce je hodně rozmazaná. Ale fotil jsem dál, všechno kolem sebe. Před foťákem prchající stařenku Filomenu s košem, řadu kol u vinného sklepa, chlapy s vodovodní trubkou u hospody, dodnes nikdo neví, kde se tam vzala. Tetu Andu se smetákem a kočkou. I přes svoji nemoc se na fotografii usmívala. Snažila se a věřila injekcím vitamínu B 12. Ty jí jezdila píchat zdravotní sestra z Milotic, manželka doktora Janíčka, a teta ji oslovovala paní doktorová, což zdravotní sestře dělalo dobře. I ji jsem s tetou vyfotil. Obě mě napomínaly, ať to nedělám, ale hned si upravovaly účes a stály v pozoru. Jednou týdně jsem chodil do Fotografie a už na chodníku rozbaloval obálku s černobílými obrázky naší obce.

Chodil jsem k nim, k Jožkovi a ke stařečkům, jenom tak, jak se mně zachtělo, i několikrát za den. Jednou v neděli dopoledne byla kuchyň prázdná, dvůr taky,

stařeček a stařenka nikde. Tak jsem zašel do síně a nahlédl do ložnice. Vyvalil jsem oči. Teta Anda seděla na lůžku, strýc Jožka jí klečel u nohou a oběma tekly slzy. Nevěděl jsem, co se děje, moje oči se lekly, tak jsem rychle zabouchl dveře. Nikdo za mnou nevyšel. To muselo být vážné. Zastavil jsem se a v temnu té síně, jak se u nás říká chodbě, mi naskočil obrázek jejich dvou těl, jako by vystřižený z nějaké křížové cesty. Vrátil jsem se ke dveřím a slyšel, jak Jožka slibuje, že už to neudělá. Že nebude pít.

A stejně jsme se potkali v hospodě. To už byl jiný katastr než prohlížení kuchařské knížky u kamen. V hospodě, kde se sice nevařilo, ale nalávalo a točilo. A se mnou se točil svět, když mě Jožka vzal ke stolu, kde seděli staří chlapi, kterým nebylo víc jak čtyřicet. Pivo a osladit, velel. Cigarety si zapaloval fešáckým způsobem, každé gesto mělo půvab touhy a jeho řeči byly odvážné i přímé:

„Vítaj, Janku, ty hovado, udit prase neumíš, ale kopat u hospody do vlastního psa Lesana, to ti jde? Nekopals? Ale chtěls a úmysl je naroveň postaven skutku. Obžaloba, synovče, sleduj to a kontroluj, takto zní: Chtěl nakopnout u hospody pejska, aby neblafkal a pán měl klid na pivo, bezbranné zvíře uvázáno na špagátě za řídítka se bránilo a Jan kopal naprázdno, až ho pes oběhl a oba na zem upadli, do špic se zaplantali, čímž se dopustili přestupku proti veřejnému pořádku a dobře mu tak.“

Toho času mě strýc divně překvapil. Chodil jsem druhým rokem na střední všeobecně vzdělávací školu do Kyjova, jezdili jsme autobusem po sedmé hodině

ráno. Měl jsem čas, a tak jsme zašli s bratrancem Blažejem do bufetu na párek. Strýc Jožka tam stál ve frontě u pultu, kde se čepovalo pivo, s jemu podobnými a měl docela upjatý výraz. Dostal velký rum, a jak ho vzal do ruky, tož se mu tak třásla, že si musel vzít na pomoc i levou, aby se napil. Hodil to do sebe, zatřepal se a platil již pevnou rukou. Já jsem hleděl s vyceněnými zuby, co to je, a on můj pohled asi ucítil, otočil se, uviděl mě a věděl, že jsem jeho třes pozoroval. Řeč očí byla silná.

„Člověče, synovče, jaksi jsem ztratil forhend,“ zvolal se stydlivou radostí a máchl pravou rukou, čímž poručil další dva rumy a měl snahu to zamluvit: „Moje švagrová Jana nastoupila jako učitelka v polovině padesátých let v Nové Lhotě, u nás se jim říká Hlotáci, a když v podzimní ráno prošla třídu, tak hned věděla, v kterém domě se v noci jaké ovoce pánilo, dětičky musely pomáhat a hlídat. Jdu, synovče, na vyšetření do nemocnice, kde mně posledně řekli, že trpím poruchou systému, co vyrovnává rovnováhu, tak říkám: Ale pane primáři, takovým stavem trpí po výplatě celá stavěšická masna. Tak před zahájením ordinační doby jsme tady uspořádali malé bleskové soustředění, hod’ to do sebe, co máte první hodinu dneska?“

„Dějepis.“

„Tak pozdravuj pana profesora a řekni mu, že dějiny neexistují a dějepis je nebezpečná věda, takže dáme rumíčkovi bratříčka, paní vedoucí, ještě jednou.“

A já jsem šel do školy na lačný žaludek, místo párku rum, a byl to podivný stav: lehkost se mnou mávala a říkala si o další přiděl. Fuj, můj otec by nás oba dva očima zabil, aby toho mohl pak litovat. Jožku toto moje

pomyšlení nijak netrápilo: „Kdyby se to tata dozvěděl, tož mu řekni: Gořalenka na svět přišla, aby starost z hlavy vyšla.“

Já jsem potom v dějepise i biologii přemýšlel nad tím, že strýc Jožka by se měl chovat jinak než my s Blažkem, kteří jsme se hned, jak zazvonil zvonek konec poslední hodiny, těšili na věci neočekávané, byli jsme nezodpovědní na každém kroku a věděli jsme, že v našem životě přijde brzy něco slavného a velkého. Byli jsme syrově bezstarostní, provokovali jsme a vymlouvali jsme se z povinností. Ale já jsem se ptal, proč strýc řezník to pořád dělá také tak, když už dospěl do tak strašného věku, jako bylo jeho devětatřicet roků. On si neuvědomoval, že už si tvoří vlastní život a že nikdo to za něj neudělá, a že co si pokazí, to za něj nikdo nevrátí, co promešká, zůstane mu navždy jako moloch na zádech? Říkali jsme si s bratrancem, proč si třeba nevezme s tetou Andou nějaké děcko k adopci, ale neodvážili jsme se to před dospělými vyslovit.

Přesto mě pořád přitahoval. Sledovali jsme ho při rytí vinohradu až obdivně a on do nás hučel: „Zjara chomáče trávy zelené, za chvíli bude svatá Anna chladno z rána, ale napřed zmrzlí muži Pankrác, Servác a jak se jmenuje ten třetí? Bonifác! Četl jsem, že to má svoje důvody, od Grónska k evropským břehům začátkem května kdosi doveze ledovec, který ochladí kontinent, proto nám zmrzne vinohrad a v létě řepa uschne horkem a rok je zas v tahu, tú nedělu po Martině budú hody v Domaníně, tú nedělu druhú v Těmicích budú, člověče, tady roste jitrocel neboli

psí jazýček, ten je dobrý na průdušky, stařenka to sbírá na čajíček, je to prý zdravé, ale já říkám, že zdravé pro toho, koho nic nebolí, já na takové pouťové řeči nedám. Byl jsem ve čtvrtek v Hodoníně v Grandu, na Centrálu, na Slávii a v pivnici, porovnávací zájezd, ale peněz není, a že: Išla Marína od Hodonína, za nů šohajek s holbičku vína, hoja hoja hojasá, teče voda kalná, hoja hoja hojasá, teče voda z hor, mrrr, to je bolest, pit není co, kúřit není co, húúú, to je utrpení, a že přísně tajné, přísně tajné plány mám, švagře, umíš počítat, umíš? Tak počítej s tím, že co nevypiješ z letošního vína ty, vypiju já, uctívá poklona. Ale takový Pepi Bican, to byl pan fotbalista, lidi si myslí, že střelec, ale pozor, on byl především úžasný technik, proto mohl dát tolik gólů a víš to, že experti spočítali, že Puskás, který předběhl dobu, v zápase, kde o cosi šlo, neměl balon na noze déle než tři vteřiny?“

Tak bavil při práci mě i Blažka, výborného fotbalistu.

4

Potom jsme si s bratrancem Blažejem troufli zajít do hotelu Slávia, kde naši kyjovští spolužáci už hrávali karty. Poručili nám smažený sýr. To bylo něco nevídaného, nikdy jsme to nejedli, za pět korun čtyřicet haléřů, a jak tatarská omáčka chutnala s obyčejnými bramborami! Od té doby už jsme nic jiného jíst nechtěli. Kyjovská Slávia je pro mě navždy symbol smaženého sýru s tatarkou. A mých sedmnácti let. Jednou

v pátek odpoledne se tam rozrazily dveře a v nich strýc Jožka se svými řezníky: „Pane vedoucí, pivo, dvacítku startek a tužku.“

Hned vyplňoval sportku a sazku a poroučel kafe s rumem. V té kvelbené místnosti se jeho hlas šířil do všech koutů, bylo cítit, že tam kdosi nebezpečně přitažlivý přišel. Strhl na sebe pozornost: „Tak, Lad’o, dáme jedničku na Československo versus Maďarsko, je to rozhodující zápas kvalifikace mistrovství světa. Neboj se, trenér Vytláčil, to byl psycholog samouk, ale když naši nastupovali k zahajovacímu utkání na Mistrovství světa v Chile v roce dvaasedesát, tak na rozklepaného pravého beka Lálu ze Slávie zvolal: Gento? Kdo to je? Neznám! A dosáhl toho, že si nejlepší levé křídlo na světě ani nekoplo, sto roků kopal jsem uhlí, svaly mi v železo ztuhly, ale Lála ze Slávie Praha byl jediný druholigový fotbalista na mistrovství světa, Slávia se tehdy jmenovala Dynamo Praha a Sparta předtím byla dokaličená na Spartak Praha Sokolovo, co je Čechům zlatá Praha, to Slovákovi Bratislava! Na východním Slovensku ti pitomci při zabijačce ne že by prase posypali smůlou a spařili. Ne, oni naň hodí otýpku slámy a zapálí ji, potom prasátko zatahnú do potoka a drhnú ho o kamení, a tak se zbavují chlupů, protože svět chce být klamán!“

Stydl jsem se za to jeho hulákání a řeči, které tekly beze smyslu a logiky či návaznosti, ale zároveň jsem byl tajně pyšný na jeho odvalu či co to bylo, i když jsem se otáčel zády, aby mě neviděl. Jožka s chutí čekali na svoje oponenty, na lidi pořádkumilovné, on

potřeboval někoho, koho by zpražil a ukázal mu, že on se umí bavit, že umí dělat srandu, že se nebojí říkat ostré vtipy. Jako by tušil, že bez jeho nadřízených, bez představených obce a bez autorit by nebyl ani on a jeho styl. Snažil se nebrat život vážně a to mě přitahovalo, protože doma jsem to měl obráceně – otec mně pořád vykládal, jak je pro mě důležité vzdělání a slušné chování a nevím co všechno. A tak mně imponoval ten, kdo to dělal naopak, ale s dobrou vůlí.

Otec byl svými myšlenkami pořád v předstihu, strýc Jožka pozadu a já jsem mezi nimi těžce hledal rovnováhu, abych mohl vychutnávat sílu okamžiku a jejich střetů.

Po maturitě mně Jožka v hospodě na chodbě vrazil do ruky dvě stovky. Kolem chodili na záchod staříci se zástěrami, pod nimiž měli rozepnuté poklopce, v tom byly zástěry praktické, protože pro upracované stařec-ké ruce a ztvrdlé prsty bylo nesnadné sedmkrát za večer zapínat a rozepínat knoflíky. Zpívali, kouřili viržinka, Jožka je zastavoval a vysvětloval jim, že už mám maturu a že budu advokátem. Na důkaz platnosti každého objal a bouchl do zad.

To bylo začátkem sedmdesátých let, když jsem začal studovat v Brně. Jezdil jsem domů v pátek, což byla od pondělí, kdy jsem odjel, doba nekonečná. Z vlkošského nádraží jsem pokaždé klusal až do hospody na kraji Skoronic. Maminka mě sice čekala s večeří, ale věděla, že nemohu projít kolem hospody, aniž bych tam nenahlédl, ona věděla, že mě tam netáhne chlast, ale kamarádi a také jedna dočasná zvyklost mého strýce. Většinou už tam seděl, a když ne, tak přišel za chvíli

přímo z práce, aniž se stavil doma. V tom jsme si byli podobní a já jsem ho zdravil a on byl pyšný na synovce, který se podle rodinného plánu měl stát notářem. Přišel ke mně ke stolu a vyzval mě tajemně, ať jdu ven. Na chodbě, kde u stěn stály stohy dřevěných beden od piva a limonád, vytáhl peněženku, strčil mně stokorunu do dlaně, kterou mně hned silně zavíral. Já jsem dělal, že ji nechci, a on mě upozornil, ať to nikomu neříkám. Kamarádi, kteří mně dali přezdívku Felix, a Jožka ji také začal užívat, věděli, že jsem obdržel rentu, říkali jí důchod, z něhož byly hody pro všechny. Jožkův dar mě na konci týdne pravidelně zachraňoval, protože poslední peníze z týdenního žoldu jsem utratil v Brně na hlavním nádraží, když jsem si koupil jízdenku za jedenáct korun Brno – Vlkoš. A někdy mně zbylo jenom na trať Brno – Nemotice za korun sedm. Protože předtím tam bylo pár piv U Kata, kde takových čekajících na vlak seděly vždycky mraky.

Malá štamprlka bylinné hořké stála tehdy korunu čtyřicet haléřů, pivo o třicetník víc, tak já jsem byl se stokorunou boháč. Domů jsem ji nenosil, nechal jsem ji v pohostinství a to mě mrzelo. Ale hájil jsem se tím, že pro rodinu to nebyla finanční ztráta, protože jinak by tu stovku tam nechal Jožka, když by mně ji nedal. Občas jsem přemýšlel, co to bylo za vztah, já jsem se Jožky chvílemi i stranil a byl jsem na něj hrubý, když ani po půlnoci nechtěl odejít z míst, kde jsme se bavili: Strýcu! Jdem dom! A pokoušel jsem se ho vzít za ruku a táhnout pryč. Šlo to asi tak, jako bych uchopil větev od hrušky před hospodou a chtěl s ní odejít. Navíc se Jožka mojí snahou nenechal rušit, byl na mě hod-

ný, jenom dodal: „No, jo, to jsou ty sardele, to já znám, náš Valoš v Karlových Varech nejlepší herec a já mu říkám: ty starý vole, esli je po tobě, tak leda tam tahá oponu.“

To byla šílená a odporná věta, která mě rozčilovala, štvála a on ji často opakoval. Nikdy jsem nezjistil, co vlastně znamená. Jožka jenom naznačil, že snad nějaký jeho spolupracovník měl syna Valentina v divadle jako kulisáka, a jeho táta si namlouval, že hraje divadlo, a Jožka ho usazoval větou, že tam jenom otevírá a zavírá oponu. Obsah té věty byl tak pitomý a nelogický, že rozčiloval v první řadě mého otce, ale taky každého, kdo s Jožkou přišel do styku. Používal ji, když mu došly argumenty nebo nevěděl, co říct. Možná chtěl lidi kolem sebe zmást vytvořením jakéhosi vlastního nadrealismu. Ale zcela jistě rád uváděl přítomné do rozpaků, rád vykřikoval slova a věty, kterým nerozuměl ani on sám.

5

V roce 1974 jsem se nadýchal postřiku na brambory. Můj druhý dědeček, stařeček Josef, přinesl z jézédé postřik s názvem Elacron, míchal ho s vodou holou rukou, ještě u toho kouřil cigarety Partyzáanky, a nic se mu nestalo. Já jsem si dal konev na záda a stříkal pole mandelinky v tričku a trenýrkách. Vlezlo mně to do čelních dutin, průdušek a plic. Celková sepse, pravili pánové v bílém, pohybující se v mlze. Infuze s hydrocortisonem, atropinem a syntophyllinem v kyjovské

nemocnici, otrava organofosfátem. Ocitnul jsem se na pár týdnů tam, kde jsem se narodil. Ležel jsem v nevěděni a bylo mně dobře. Ještě mně dávali diazepam, ale ten jsem po pár dnech přestal brát, ochotně ho hltal jeden spolupacient a měl z toho radost.

Navštívil mě bratranec Blažek a řekl, že teď nebudu moct hrát fotbal, že si musím dát bacha a nesmím pít studené pivo. A necht' si najdu babu a přestanu chlastat. Nevím, kde to vzal, ale měl pravdu. Potěšil mě návštěvou a nepotěšil jejím průběhem. Mluvil jak můj tata. Ale smrti jsem se tehdy nebál, vůbec jsem s ní ve svých plánech nepočítal. Ignoroval jsem ji, bylo to pro mě jenom slovo.

Potom za mnou byl strýc Jožka. Radostí jsem povyskočil. Šli jsme do bufetu a já jsem považoval za samozřejmost, že si dáme pivo. Jožka koupil dvě kofoly a jeden rum. A napomenul mě, žádné pití. Po procházce nádvořím šel se mnou ještě na interní oddělení. Sedli jsme si na konci chodby, kde už nikdo nebyl. Divné nedělní odpoledne začalo zhasínat. Byl jsem zvyklý v tento čas na hospodu, fotbal nebo sklep a naráz uzavřený prostor bílých stěn. Každá návštěva drahá. Stmívalo se. To je v nemocnici čas smutku, alespoň pro nováčka, jako jsem já. Stojíme u okna, ruce máme za zády a díváme se směrem na východ, kde jsou Skoronice a za nimi Velká. Jsou vidět vinohrady, pod nimi jede vlak z Brna na Slovensko. Přes Skoronice a Veselí nad Moravou. Přecházíme k druhému oknu, díváme se na západ a sledujeme, jak den umírá. Odtud vypadá Strážovský kopec úplně jinak než z Vinohrádků, je blíž, je

mohutnější a v podvečer i tajemnější. Oranžové slunko se dotýká jeho špičky a rozlévá svoji barvu do nejvyšších bodů lesa, který je tak pomerančově zabarven, že to slunci musí vracet, až je přes něj tmavý modročervený pruh. Už nelze rozeznat, kde končí vesmírný oheň a kde začíná země v podobě lesa, a v momentě se to všecko ztrácí v kopci, který vsál do sebe barvy slunka. Nad ním zůstávají strašidelná mračna červená, modrá a fialová až černá, vodorovně pruhovaná. Oko doleva a nad Skoronicemi je temno.

Tak končí můj nemocný den. Některé konce mohou být nádherné.

Po chodbě sestra a nějaká paní vedou muže, který se jenom šourá a není starý, otevírá ústa jako kapr, pěkně pomalu, a snaží se co nejvíce nadechnout, ale nejde mu to, nemůže ten vzduch do sebe dostat, jako by měl plíce plné čehosi jiného, potí se, snaží se zakašlat, ve tváři je červený i jemně namodralý, jako ta oblaka před chvílí. Pláží se dál do mého pokoje, prsa se mu vzdouvají, chrčí a já vyděšeně doufám, že mně nepředvádí moji budoucnost. Druhá sestra napůl nese a napůl vleče stojan s infuzí, rachotící jak ozembuch. Za chvíli mu budou propíchnout tepnu a dělat mu bolest v ruce, aby ho přešla bolest na prsou. Rozpačitě stojíme uprostřed chodby a jsme vylekaní. Mám naráz prudkou žízeň po víně kmotra Blažeje.

„Strýcu, ahojte,“ špitám a nechce se mně jít na pokoj. Postáváme. Mlčím.

„Člověče, když tě tak vidím, tak bych si tady lehl nejradši místo tebe. Ale pamatuj, synovče, že závěr patří mistrům. Jak křičel Náčelník v šedesátém sedmém,

když dal Násedlovicím nůžkama vítězný gól těsně před koncem zápasu.“

A můj závěr tady bude kdy? Týden je tu delší než můj dosavadní život.

6

Jednou za rok přijel volhou Zemědělských novin Jožkův bratr Antonín a Jožka byl na něj hrdý, protože byl absolventem Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze. Pod záminkou reportáže ze žní nebo sklizně cukrové řepy si zajeli do vinných sklepů. Jožka považoval i za svoji zásluhu, že brácha dostudoval, ač ho vyhodili od saleziánů, protože otec byl sedlák, který nechtěl vstoupit do jézédé. Antonín měl černé brýle, černé vlasy, jeden vrkoč do čela a kolik toho snesl vypít! Jožka vždycky přijel do sklepů na Vlkošsku na kole, sako s rozhalenkou, oholen a volal schválně obrácenou logikou: „Pod záminkou návštěvy sklepa dojdete napsat reportáž, jak se kombajny zakously do lánů obilí našich družstevníků. Znáš, bratře, báseň velkého sovětského básníka Ivana Ivaniče Kombajn?“

„Neznám básníka ani báseň.“

„Kombajn: Byl tu, už je pryč. Sekal, mlátil, neměl bič. Byl to Ivan Ivanič.“

Všichni se napili a já jsem rok co rok čekával na to, až se bratři uvidí, obejmou a Jožka bude Antonína bušit do zad se slovy: „Já su enom neznalý rezník, ale jedno vím: Naše mladá armáda dá reakci na záda! A napiš to do novin.“

V síťovce dovezl zabijačku, kterou obřadně rozložil na dubový stůl, a já jsem býval šťastný, když jsem mohl pozorovat, s jakou grácií krájí tlačenkou a cibulku, jaké umí přesné a rychlé řezy, byl jsem až omámen společností chlapů, jídla a vína, které otec nosil v koštyři, a ke každému vzorku měl nějakou oslavnou a historickou řeč, kterou Jožka surově přerušoval:

„Na svatého Řehoře čáp letí přes moře, ale vinohrad nám zmrzl tak, že v Mutěnicích a okolí už sú vyžatý vsecky kopřivy, soviňon voní po kopřivách a višně zmizely v bečkách a bude z nich frankovečka, zázrak jak v Káni galilejské. Nasedat bez koní!“

„Krájej to maso a nekecej,“ vyzýval ho můj otec, který miloval tlusté vepřové maso, podbradek, špek a vůbec všechno z prasete.

„Nějaký Drobil u nás v práci mně říká: Jožko, dobrý řemeslník udělá zabijačku aj srpem, pozor, ne správný, ale dobrý, víš proč? Protože správný řemeslník by měl nůž u sebe. Tak on praví, podívej se, já krájím oběma rukama. Když mě bolí pravá, kostím levou, když mě bolí levá, kostím pravou. Na to říkám: stačilo by jednou rukou a pořádně. A vůbec, dobrého řezníka bolí ruka až po zabijačce. Nakupujte u odborníků.“

Jindy přijížděli za mým otcem historikové z brněnské Univerzity Jana Evangelisty Purkyně a závěr takových návštěv vždycky patřil Vlkošsku a našemu sklepu, který nás svým původem a stářím přitahoval v době, kdy se ztrácely stopy po tom, co bylo před námi. Velký prostor lisovny, který při vstupu prudce zavoní, dole zvlhlé kamenné stěny. Nic tam nepřipomínalo dobu sedmdesátých let. Můj otec se tam uzavíral

před starostmi, jež plynuly z povahy režimu i z jeho funkce v čele obce, utíkal tam a většinou ani nepil, jemu stačilo se zašít a pozorovat bečky, náradí, stoly a židle, pocházející z doby, která byla ještě normální. Na bílých zdech maloval červenou a modrou barvou slovácké ornamenty a nápisy: Posed' tu a nechod' domů, ať přijdeš večer nebo ráno, dostaneš stejně vynadáno.

Jožku, který dokázal udělat ze všedního dne slavnost a ze slavnosti ostudu, brával můj otec s sebou pod podmínkou, že se nebude zapojovat do diskuze, bude obsluhovat a mlčet. Jožka přijížděl na kole trochu později, aby se učenci vypovídali, vystrojen, oholený a navoněný. Slušně pozdravil každého zvlášť, potřásl rukou, obešel sklep, poplácal bečky s vínem, sedl si, koštoval a naslouchal, nedovolil si ozvat se, zasáhnout do těch debat a neobvyklých myšlenek, teprve až něco popil, tak se osmělil. Hosté si s mým otcem vyprávěli o českých pánech popravených na Staroměstském náměstí a o Friedrichu Falckém a vůbec o třicetileté vojně a Jožka zařval:

„Vojna? Já jsem byl na vojně v Košicích a my blbci jsme si v jednapadesátém mysleli, že pláštěnka nás zachrání od atomového výbuchu. Nohama si lehne-me k epicentru, školili nás, pláštěnkou se přikryjeme proti radioaktivnímu spadu a vyčkáme v klidu příchodu odmořovací čety. Tak jsem si lehl na pláštěnku a chrápal. Objevil mě major Gric, zavyl ruční sirénou a řval, že ze mě zošalie! Osobný poplach.“

Můj otec Jožku důrazně prosil očima, aby přestal, ale ten se už nedal zastavit, zejména když přišel můj

kmotr Blažej: „Vitaj, Blažejku, máš na ukázkú frankovečku? Přines okoštovať, máš ji lepší než Vojta letos.“

Blažej pozdravil a takto povzbuzen hned odběhl pro frankovku, aby mohl provést konfrontaci s naším vínem, a Jožka valil dál, protože můj otec odešel dolů natáhnout veltlínské zelené: „Blažeje po rakovině drží dvě věci, a to, že jezdí na kole a že na kole jezdí do sklepa. On potřebuje víno, a kdo tvrdí opak, tak ten nerozumí lékařské vědě a dnešnímu světu, jeho organismus žádá kyselinky v podobě vína do toho měchu, co mu tam udělali místo vyřezaného žaludku, to jsme byli na zdravotním středisku v Miloticích a Blažej zhlíží řádek kol o stěnu opřených a říká: Hergulegule, dyť toto je moje kolo! Před rokem se mu ztratilo u hospody, tož se ptá v čekárně: Prosím vás, čím je to červené kolo? Jedna tetička říká: našich kluků, našli ho v rybníku hozený. To je svět! Tak on Miločák chodí z vlaku ve Vlkoši v pátek, jak pracující jezdí ze světa, u hospody vezme kolo, co by chodil pěšky, dojede do Milotic, tam ho hodí do rybníka a je doma. Myslel jsem, že obdobně dopadlo minulý pátek moje kolo, když jsem šel z krčmy, proklel jsem celé nádraží a v sobotu vidím, že kolo visí na hrušce. Dobrák Konúpek mně chtěl udělat radost, prý aby mně ho nějaký Miločák neukradl, tož ho dal do úschovy, to jsem si oddechl, jinak bych dostal od stařenky kartáč. Takže shrnuto a uzavřeno: nemocný kmotr Blažej přivezen k lékaři na zdravotní středisko v Miloticích sanitkou, ale domů odjíždí na kole, plný víry ve světovou spravedlnost. Zázračný lékař a nech žije zdravý nemocný!“

„Jožko, prosím tě,“ žadonil otec s košťýřem v ruce, když viděl, že Jožka nezklamal, že opět porušil slib v odborných debatách mlčet. Jožka se nadechl, nastavil deci, nechal si napustit až po okraj, vypil ho rázem a řekl: „Pardon, pánové, můžete pokračovat a sad'te stromky pro potomky.“

Odešel. Za tři minuty byl zpátky a historici se radovali, usmívali se na něj a byli spokojeni, že debata byla rozbita, protože oni věděli to, co já jsem tušil, že poezii tvoří rebelové, kacíři a vypravěči, kteří se nenechají znechutit ani odehnat. Tiše jsem jásal, protože Jožkovy vstupy dodávaly historickým přednáškám takový náboj, že z toho byly živé koláže, na něž jsem se těšil a při nichž jsem se hodně naučil. Nakonec i ti hosté bývali spokojeni a psávali mému otci děkovné dopisy, ve kterých se rozplývali nad jeho bodrým švagrem.

Jožka si jeden takový dopis u nás vypůjčil a večer ho předčítal Konúpkovi, Marýnovi a Záclonkovi v hospodě. „To psal profesor docent doktor kandidát věd,“ řval i na záchodě, „kde to mám, tady: pozdravujte uctivě Vašeho švagra pana Josefa.“ A chlapi mu dopis záviděli.

7

Zabijačka v rodině není jenom zabítí prasete a jeho sněžení. To je rodinná slavnost, těžká akce, která se plánuje měsíc dopředu a většinou na prosinec nebo leden, takže přítomnost svátků jí dodává lesku. Stařeček loupá

česnek a chystá smůlu, děcka nosí z hospody sodovky s pivem a hospodář z vinného sklepa víno, aby nic nechybělo. Všechno ostatní u nás připravila maminka tak, že o tom chlapi ani nevěděli. Jako kluk jsem se těšil na roznášení zabijačky, což je zvyk, při kterém se rodiny, které chovají prasata, obdarovávají. Nosí se polívka zvaná obarka, jitrničky, jelita, podbradek a škvarky rodině, sousedům i na faru. Odměnou nám byly drobné peníze, ale hlavně to, že jsme mohli večer chodit po dědině a s konvičkami polívky v ruce se klouzat na sněhu a koulovat se, správně vymrznout a doma pak sedět za kamny a poslouchat vyprávění stařečků a otců o válce a starých časech. Je-li ústřední postavou této seance řezník jako Jožka Slovák, potom se zabijačka promění ve vodotrysk příběhů a gejzír historek, které se staly i nestaly. Ale jejich existence se stvrdila, když byly vysloveny.

„Vojtěchu, víš, proč se říká, že je negdo prase? Když prase je velice čistotné zvíře? No, prase není jako pes, který má radost z každé službičky, kterou může pánovi prokázat, třeba donést klacek. Prase ne, to za života nikomu žádné služby nekoná, jenom sobě. Jeho hlavní činností je sehnat si žrádlo pro sebe a sežrat všecko, co urve.“

„Člověče, to mě nikdy nenapadlo.“

Ráno při příchodu řeznického mistra se začíná tak, že můj otec nebo kmotr Blažej nalije štamprle slivovice na zahřátí a na sílu a Slovák po předchozí noci prohlašuje: „Nechcu, ani kdyby to fialkama vonělo,“ a než to dořekne, už má doušek v sobě a prohlašuje, že i slavný

cyklista a vítěz dvanácti etap Závodu míru Růžička spuroval na slivovici. Je ustrojen stylově, což dodává zabijačce vznešenosti: bílou lodičku na hlavě jak vojín prezenční služby, kostkované černobílé sako, šedé pruhované kalhoty a filcem vystlané teplé gumáky. Kolem pasu má řemen, na němž se houpá ocilka a kožené pouzdro na nože. Po spálení červa si vezme dva provazy, které mají na konci oka, a vstoupí do chlívků. Pozdraví slovy lovu zdar, čuníku, a celou dobu s ním hovoří: „Nazdar, pejsku, tak už je to tady. Kdybys věděl, co tě čeká, tak bys raději nevečeřel.“

Ale prase to tuší, tak vrčí, chrochtá a pobíhá, takže řezník mu jen těžce navléká na nohy ta lasa. Někdy vepřík skáče předníma nohama na ohradu a tehdy ho Jožka oslovuje: „No, no, Šemíku, dočkáš se. Jen počkej, zajíci,“ a můj otec nervózně říká:

„Nežvaň tam a dělej,“ a Slovák odpovídá:

„Podívej, pejsku, pan domácí už se nemůže dočkat, až se do tebe zakousne, to je svět!“

„Vole starý, děláš, jak kdyby to byl tvůj bratr,“ a Jožka ho nenechá domluvit:

„Slovan všude bratra má.“

„Takovým způsobem tu budeme stát do večera,“ a my stojíme na náspi u hnojiště a čekáme, až lovec polapí prase, a posloucháme jeho řeči, z nichž vyplývá, jako by se mu do toho nechtělo, jako by si svůj čin potřeboval zdůvodnit.

„No tak, no tak, staň se vůle Alláhova.“

Jožka se mně totiž svěřil, že poslední roky mu toho prasátka bývá líto, prase je důvěřivé, když ho podrbeš za ušima, a potom ho máš zapíchnout? „Já už jsem

se, synovče, nazabíjel tolika zvířat, že už se mně nechce zabít ani muchu.“

Ale potom, když provazy byly navlečeny, už to býval koncert, výstřel, skok na prase, dlouhý nůž a míchání krve. Jožka uměl rozbourat prase nejrychleji ze všech řezníků v obci. Když krájel na škvarky, tak mu maso od nože jenom odskakovalo, když od kůže odřezával poslední sádlo, aby krupon byl čistý, nikdy ji neprořízl a nůž jel po kůži, jako když se holí zkušený chlapi břitvou. Jenom jednou, co pamatuju, se řízl nabroušeným nožem do polštářku u palce levé ruky. Zatřásl jsem se, teklo mu z rány dost krve, ale než si ji nechal zavázat, tak si ji zasypal solí. Sypal si sůl do rány a ženské omdlívaly, ale pár dní po zabijačce, když nadíval klobásky, byla rána zhojená.

Prvním jídlem bývalo maso vytažené z vroucího kotle a Jožka nám ho chystal osobně. Krajíce chleba obložil na plátky jemně nakrájenými temnými jatýrky a potom přidal podbradeček, prorostlý tak akorát, aby vyrovnal suchá játra. Obojí potom opepřil, obložil cibulí a na talíři roznášel hostům i domácím. Když se mu zdálo, že tučného na zabijačce bylo už dost, tak schroupal cibuli. Mně ji nabízel a věděl proč: „Vem si také. Je jak jabůčko.“

Teta Anda se zabijaček zúčastňovala jenom doma, ale Jožka ji nenechal nic zvedat či nosit, ani točit mlýnkem na maso. Po očku ji kontroloval a nenápadně odskakoval od své práce, aby všecku namáhavější činnost vykonal za ni. Ona se pořád usmívala, ale její pohyby byly tuhé. Snažila se, ale nestačila.

Kmotr Blažej opaloval nožky od chlupů a dával je vařit do kotle, to byla jeho práce. Moje maminka roznášela svařené červené víno a my jsme ho usrkávali ještě horké. Jožka nadíval jitrnice tak, že jeho dlaň pulzovala a prsty se měnily v nejrychlejší strojek na nadívání. Moje kmotřenka a teta Anežka při krájení masa do tlačenek zpívaly dvojhlasně: Měsíček svítí, já musím jít za pannou... a řezník notoval: „Voják pannu mačká, panna mačká ptáčka.“

Všechny ženské mu naoko nadávaly do prasat a Slovák na to: „Prase je v tom nevinně.“

Zabijačkový rituál končí večeří, při které můj otec do sebe láduje kusy pečeného masa, talíře zelí a knedlíků, pak postává u plotny a ochutnává pečená jelita s jitrnicemi, aby si za hodinku tiše stěžoval, že je mu zle.

Kmotr Blažej pije víno ze dvou skleniček, nenápadně koštuje svoje i naše, aby se vzápětí mohl přít s mým otcem, že jeho víno je živější a má lepší barvu. Jožka pije z jedné skleničky, protože druhou vylil, a kmotr na něho křičí: „Rači mohla chalupa spadnout.“

„Šak to bylo tvoje víno a ty máš dost, chválíš se furt,“ oponuje Jožka.

„Ty, nemudruj, ano, tys ve Velkéj nevěděl, co je dobrý víno. Napil ses ho až ve Skoronicích.“

„A viděls, ty starý dobráku, jak se na Hornácku pálí slivovica?“

„A víš, že vinobraní není enom kopanec do dveří?“

„A ty víš, jak pálí slivovica? Jak hřeje slivovica? A vůbec. Vinohrad už stejně není tvůj, přepsals ho na Blažka.“

Kmotr vyskakuje ze židle: „A jaký polnosti, podívej se, máš ty? Ty bezzemku! Býváš v cizím, u stařenky ti patří akorát obecní chodník před barákem a k tomu deset hektarů mračen. To je celý tvůj majetek.“

Můj otec už zase jí a zapíjí to velkými hlty frankovky: „Bože, to je lék!“

Nakonec nás musí rozpustit ženské. Všichni se loučí a já ještě chvíli zůstávám u dveří, abych viděl kmotra Blažeje se strýcem Jožkou, jak se objímají, přejí si dobrou noc, a abych si poslechl, jak jim pod nohama křupe zabijačkový sníh.

Jožka musel, většinou z donucení, měnit svůj životní prostor. Rodná Velká, učení řeznickému cechu v Prostějově, vojna v Michalovicích, práce ve Stavěšicích, kde si za dvacet roků zvykl. Potom byl přesunut do fabriky, které dali název Masokombinát Hodonín. Baťovi vyčítali pásovou výrobu, ale toto? To je sprinterský závod mašin, které se mně vysmívají, postěžoval si. Viděl tam a musel být účasten toho, že se nestačil na ty kusy masa ani podívat, stroje nesnášely zpomalení či zastavení, práce to byla zvířecí a nelidská. Jožka se před začátkem směny díval z jakéhosi lešení na tu obrovskou halu a zvířata visící na hácích, z nichž posunem ubývalo masa a zůstávaly jen uši a kosti a ocasy, točila se mu hlava a musel se držet zábradlí, a když si zapálil, tak hned křik vedoucího směny, že to je na kárné opatření podle zákoníku práce a sabotáž. Všude byly šňůry od elektřiny a svítily tam čudlíky červené, zelené a modré, blikalo to na něj a neříkalo proč. Tak zvažoval, že přeskočí to zábradlí a půjde pryč, zdrhne od těch strojů, které přehlušovaly lidskou řeč, neslyšel ani sám sebe a to ho sráželo, že si při práci nemohl povyprávět sám se sebou, a když se podíval nahoru, tak se mu zdálo, že ten plechový strop se pohnul, že se řítí na něj a on se ocitl na zemi, ležel zavalen prasečími hlavami a hovězími půlkami, nějaké kopyto ho tlačilo do ledviny, zvířata oživovala a mečela, bučela a kdákala, byl drcen představou, že tady by měl pracovat až do důchodu, obklopen tunami masa, přikován k maso-

kombinátu jak Prométheus ke skále, cítil, že toto by byl smrtelný nápor na jeho játra, protože po takové práci by si musel na cestě k nádraží denně dávat nejméně pět kafi s rumem.

Při své ušlechtilé úvaze uslyšel nad sebou vedoucího směny, jak na něj řve, že mu ujíždějí neopracovaná žebra, tak se podíval nahoru. Seděl na plechovém schodku a viděl, jak útroby prasat se na něj valily takovou rychlostí a silou, že se v něm probrala řeznická hrdost, a tak řezal a řezal, ale zase si po chvíli uvědomil, že tam ani slunce nezasvítilo, byl zděšený, když se podíval kolem sebe na ostatní dělníky, oni to většinou ani nebyli řezníci, a viděl, jak beze slov šermují rukama, na nichž měli rukavice, pracovali tam vedle sebe lidé, kteří se ani neznali. To byl pro něj zářez, to byla potupa, tento gigantismus, a on věděl, že toto je jeho konec, šlus drobným radostem a přestávkám a hovorům. Viděl a cítil, že Země se zastavila a poskočila a že stavěšický čas se vytratil, umřel. Pobíhání po Moravě a Slovensku se v něm v okamžiku proměnilo v trvalou výčitku.

Přiženěním do Skoronic se ocitl tak trochu v emigraci, musel nově formovat jazyk, aby nebyl na kyjovském Dolňácku pro smích. Musel se zbavovat zvyků a nové nasávat, takže musel sám k sobě být lstivý, aby se nerozpoltil, a stejně se mu to nepodařilo. Stesk dokázal sice překonávat, ale věděl, že se odcizuje, zažíval na sobě pocit osobní zrady. Ve všem, i v řeči, ač se to nezdá. Pro Pražáka naše dialekty zní stejně, říkal Jožkův bratr Antonín. Pražák má svoji pražštinu, ví

o slovenštině a potom o jakési moravštině, patlanině, užívané českými herci třeba v divadelních inscenacích Mrštíků a Preisové. To je oblíbený omyl, který nebere v úvahu, že každá vesnice na jižní Moravě má svoje nářečí. A to velické se od kyjovského liší velice, je víc slovenské. Když k nám Jožka přišel, tak neuměl ani pořádně vyslovit písmeno ř a písmeno el měl tak podivuhodně měkké.

Hodonín byl pro Jožku cizota a všechno mu tam bylo vzdálené, až protivné, včetně autobusové zastávky ve Skoronicích, kde čekával po páté hodině ranní, až bude s dalšími dřímajícími dělníky nacpán do plechové krabice na čtyřech kolech a odvezen do fabriky. Když měl autobus zpoždění, volal: „Vše pro pracující lid! Na konci našeho snažení je člověk. Nasedat bez koní!“

Lid se radoval. Pasažéři ho rádi poslouchali, ale raději trochu z dálky. V roce 1976 přijel ranní autobus jako obvykle s malým zpožděním a řídil ho řidič, o němž se vědělo, že je jedním z mála, který je u ČSAD Kyjov ve straně.

„Nech žije nerozborné přátelství polského a sovětského lidu,“ volal Jožka na celý autobus, ale hlavně na řidiče, protože předchozí večer Poláci na Mistrovství světa v hokeji v Katovicích porazili Sovětský svaz 6:4, čímž pomohli Československu k titulu mistra světa, „ať to přežijí sovětští trenéři bez výletu na Sibiř. Slovan všude bratra má!“

Nějakým podivuhodným způsobem se mu po pár měsících podařilo dostat se z masokombinátu do prodejny, kde byl svým pánem. Maso uzeniny Milotice,

do práce tři kilometry. Po čase ho dokonce Jednota, lidové spotřební družstvo Hodonín, povýšila přesunem do města – stal se vedoucím prodejny ve Bzenci. A to se nemělo stát. Nebo mělo? Jako prodavač tam prodával maso tak, že ta stará váha ve tvaru písmene vé, na níž byly stovky čísel a čárek a mezi nimi poskakovala zleva doprava a zpět ručička, byla pro něho jenom orientačním ukazatelem, zejména když prodával maso paničkám důstojníků z bzeneckých kasáren.

9

Jedeme na ozdobených koních od skoronického kostela z kopce dolů k domu Jožky Slováka kolem lípy republiky, zasazené 28. října 1968, dva měsíce po ruské okupaci Československa. Pod ní je pomníček s nápisem: Jsem symbolem těžce zkoušené svobody. Neubližujte mně. Jožka ji chodil zalévat, ale v roce 1970, kdy už měli soudruzi moc pevně v rukách, ji někdo metr nad zemí uřezal. Můj otec zasadil novou a ona dodneška přežila. Před mým rodným domem vyvolávač bratranec Blažek volá:

„Tady tento hospodář – není žádný škrobák,
je to řezník šikovný – jménem Jožka Slovák!
On si s prací poradí – se sklínečku taky,
tož si spolem přit'ukneme – z ženských žádný strachy!“

Já křičím, abych ty chvíle setkání prodloužil:

„Se strýcem se potkat – není žádná sranda,
šak zkrotit ho umí – enom teta Anda!“

Stařenka Filomena se směje, Anda mně hrozí ukazováčkem a Jožka předává litr hornácké slivovice. Otevírám ji, olizuju a přičichávám. Vůně z Velké nad Veličkou vypuštěná do éteru jízdy králů ve Skoronicích. Slavnostně ustrojený strýc, za námi třicet vystrojených koní, nálada na vrcholu, ze kterého je cesta už jenom dolů, takže se snažíme za každou cenu ji podržet a nevadnout. Blažek se ohýbá pod větvemi mohutné třešně srdcovky, když projíždí po chodníku kolem dveří, ale stejně mu klobouk padá. Strýc Jožka přiskakuje, zvedá ho, Blažek se shýbá z koně, natahuje ruku, Jožka spolupracuje a – klobouk si nasazuje na svoji hlavu. Takové křehké pohyby zůstávají, i když Jožka hned klobouk předává.

Za námi jedou děkovníci a děkují za dar. Průvod je roztažený, každý v něm má svoji určenou roli. Otáčím se a vidím šťastného strýce. Beru to všechno jako samozřejmost, ta rodina je zasazená v mém povědomí i v obci. Je součástí mého zázemí. Vlastně mojí identity. V takových chvílích mladý člověk nepřemýšlí, že to někdy bude jinak. V tom je síla i dar přítomných chvil. Bral jsem takové okamžiky a naše slavnosti, jako by to tak mělo být věčně.

Půl roku nato mě můj zaměstnavatel, jako notář jsem patřil pod Krajský soud v Brně, přesunul z Hodonína do Gottwaldova a já jsem to prožíval podobně potupně jako před lety Jožka přesun svůj. Místo cesty autobusem okolo vesnických domů v Miloticích, Vacenovicích a Ratiškovcích, kde tetičky v krojích zametaly chodníky, jsem chodil do kanceláře soud-